

Onderwerp Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Steller Claudia Boon/Marcel Moerman

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon	(050) 3678774	Bijlage(n)	-	Ons kenmerk	RO12.3365670
Datum	14 DEC 2012	Uw brief	-	Uw kenmerk	-

Geachte heer, mevrouw,

1. Inleiding

U ontvangt hierbij voor de derde keer het jaarlijkse Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie 2013-2016 (MUST). In deze brief beschrijven we de hoofdlijnen van dit integrale uitvoeringsprogramma tegen de achtergrond van de belangrijkste ontwikkelingen op nationaal en stedelijk-regionaal niveau. We kijken daarbij niet alleen naar 2013, maar ook naar de jaren daarna.

In de Structuurvisie *Stad op Scherp* heeft uw raad in 2009 gekozen voor een globaal en flexibel, jaarlijks voortschrijdend uitvoeringsprogramma. Dat past bij de rol die wij zien voor de overheid: meer faciliterend en ruimte gevend aan initiatieven die in onze visie passen. Sturing via het MUST is tevens onderdeel van de omslag van project-naar programmasturing. Daar is voor gekozen om de samenhang in beleid beter te kunnen borgen én om snel en adequaat te kunnen reageren op initiatieven van derden.

Samen uit de crisis

Het MUST staat sinds 2010 grotendeels in het teken van de economische crisis. In dat kader hebben we de afgelopen maanden verschillende maatregelen genomen (zie par. 2.2). De crisis is nog niet voorbij. Dat zet een deel van onze programma's (wonen, bedrijventerreinen) meer of minder tussen haakjes. Maar we willen intussen samen met betrokken partijen die maatregelen nemen die nodig zijn, zodat de stedelijke regio Groningen-Assen er klaar voor is als de markt weer aantrekt. Het gaat erom kansen te benutten en initiatieven te stimuleren en te faciliteren.

Centrale vraag in deze MUST brief is daarom hoe we ondanks de gevolgen van de crisis nieuwe perspectieven en kansen kunnen creëren voor het realiseren van onze doelen. We benoemen daarvoor een aantal opgaven. De kansen zien we vooral op het schaalniveau van de stedelijke regio: *de regio is de stad, de stad is de regio*.

Rode draad daarin is dat we blijven zoeken naar nieuwe manieren van werken (zoals bij gebiedsontwikkeling en tijdelijk gebruik), en dat we daarbij meer dan ooit samen moeten werken: met andere overheden, met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven en met burgers. Om inhoudelijke, maar ook om financiële redenen.

Onze rol verandert en daarom moeten ook onze organisatie en onze werkwijzen veranderen. In ons coalitieakkoord hebben we gewezen op de noodzaak van een cultuurverandering. Daar werken we aan, maar er liggen nog forse uitdagingen. Een economische crisis als deze kan helpen een groter gevoel van urgentie te creëren, waardoor de noodzakelijke veranderingen sneller kunnen gaan.

Zo is het programma van de structuurvisie nu nog vooral ruimtelijk-fysiek. Maar de grote inhoudelijke en financiële uitdagingen in bijvoorbeeld de wijken maken steeds beter duidelijk dat we deze opgaven meer integraal moeten gaan benaderen. Ook omdat we alleen dan meer kunnen doen met minder. Op dit vlak willen we in 2013 vooruitgang boeken. We komen daarop terug in paragraaf 3.7: Wijkaanpak anders.

De programma's

Het uitvoeringsprogramma bestaat uit verschillende sectorale meerjarenprogramma's, die steeds beter op elkaar zijn afgestemd. De meerjarenprogramma's Verkeer en Vervoer en Wonen ontvangt u in januari, zodat bespreking in de raad van februari mogelijk is. Het programma Groningen geeft Energie en de Stadsdeelprogramma's staan in de begroting 2013.

Het programma Ruimtelijke Economie bestaat nog niet als zodanig; het is onderdeel van het begrotingsprogramma Economie en werkgelegenheid. Vanwege de transparantie voor uw raad streven we ernaar om in de begroting 2014 de relatie tussen de begroting en dit programma te verhelderen.

Aangezien we met de provincie en de regio werken aan een nieuwe visie op de regionale bereikbaarheid, zal het programma Verkeer en Vervoer dit keer een ander karakter hebben: het zal vooral bestaan uit maatregelen die hoe dan ook door kunnen gaan, terwijl maatregelen die nu verder in de tijd staan gepland, in het kader van het werken aan een nieuw bereikbaarheidsplan een andere prioriteit kunnen krijgen of zelfs geschrapt kunnen worden. We komen daar op terug in paragraaf 3.2.

Leeswijzer

Hieronder gaan we eerst in op een aantal relevante ontwikkelingen die fungeren als kader: de gevolgen van het nieuwe regeerakkoord *Bruggen slaan*, de voortgang in de manier waarop we omgaan met de gevolgen van de crisis, en uiteraard ons nieuwe coalitieakkoord 2012-2014. Stuk voor stuk zijn deze van invloed op de kansen en opgaven voor de stad en de regio. Daarna benoemen we zeven opgaven voor de komende vier jaar.

2.1 Gevolgen van het regeerakkoord

Het regeerakkoord heeft onmiskenbaar gevolgen voor onze stad en regio. Niet alleen direct, maar ook indirect en nagenoeg over de gehele linie. Het leidt tot opgaven, soms biedt het ook kansen en perspectief. Zonder volledig te willen zijn noemen we hier de belangrijkste voorstellen met een impact op het ruimtelijk-fysieke domein.

- De inkomsten uit het gemeentefonds nemen af. Daarnaast kan de afschaffing van het BTW compensatiefonds financiële consequenties hebben voor verschillende projecten. Zo gauw we meer concreet inzicht hebben in de gevolgen, zullen wij uw raad daarvan op de hoogte brengen.
- De voorstellen met betrekking tot de corporaties dreigen hun financiële positie en investeringsruimte uit te hollen. Dat kan een negatieve impact hebben op ons woningbouwprogramma: de afgelopen jaren namen corporaties circa 80% van de productie in de stad voor hun rekening.
- Gebrek aan investeringsruimte van corporaties leidt niet alleen tot stagnerende nieuwbouw, maar ook tot minder mogelijkheden voor de wijkvernieuwing. Onze inzet om de leefbaarheid van een aantal wijken te verbeteren, wordt daarmee niet gemakkelijker. Want de middelen voor stedelijke vernieuwing (ISV) vallen na 2014 weg en het nieuwe kabinet geeft op dat vlak geen nieuwe impuls.
- Ook de jongerenhuisvesting staat onder druk. Omdat het kabinet voorstelt dat verhuurders voortaan nog maar 4,5 procent van de WOZ-waarde in rekening mogen brengen, worden huren te laag om een lonende exploitatie mogelijk te maken. Samen met andere grote steden hebben we het kabinet gewezen op de ongewenste maatschappelijke consequenties van deze voorstellen.
- Het omzetten van de OV-studentenkaart naar een kortingskaart zal van invloed zijn op onze bereikbaarheidsopgave. We verwachten effecten op de reizigersaantallen en daarmee op de exploitatie van het openbaar vervoer, maar ook op de verdeling van het verkeer over de verschillende modaliteiten (fiets, OV en auto). Maar ook hier geldt dat veel afhankelijk zal zijn van de concrete uitwerking.
- Er zijn ook kansen. Er is 110 miljoen vrijgemaakt om samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen verder te stimuleren en het geld voor onderzoek voor de topsectoren (275 miljoen euro) blijft bestaan. Een positieve ontwikkeling voor zowel het stimuleren van spin-offs en innovatie van het MKB als voor onze topsectoren *healthy ageing* en energie. We komen daar op terug in paragraaf 3.3.
- Voor energie biedt het nieuwe regeerakkoord nog meer kansen. Zo wordt het tempo van verduurzaming van de energievoorziening verhoogd. Energiebesparing krijgt prioriteit door de aanpak van de zogenaamde Green Deals verder uit te breiden. Er komt een besparingsdeal met energiebedrijven en woningbouwcorporaties om het verduurzamen van bestaande woningen te versnellen. Verder wordt het kleinschalig en duurzaam opwekken van (zonne-)energie fiscaal gestimuleerd.

Hoewel de concrete gevolgen van de voorstellen in het regeerakkoord nog niet altijd duidelijk zijn, is glashelder dat de tijden zijn veranderd.

2.2. Voortgang in omgaan met de crisis

In januari 2011 heeft u gekozen voor een methode om de gevolgen van de crisis zoveel mogelijk te beperken en tegelijkertijd toch de doelen uit *Stad op Scherp* zoveel mogelijk te bereiken:

1. In regioverband analyseren we de vraag naar woningen, bedrijventerreinen en kantoren, op basis daarvan komen we tot herprioritering en sanering van het aanbod;
2. Onze grond en grondexploitaties krijgen regelmatig een kritische herwaardering;
3. We herzien de programma's en richten ze op de kansrijke ontwikkellocaties (meer marktgericht), in combinatie met andere manieren van gebiedsontwikkeling, die meer ruimte bieden voor flexibiliteit en initiatieven van marktpartijen en potentiële gebruikers.

Dit heeft in regionaal verband geleid tot afspraken over de woningbouw en bedrijventerreinen en in het verlengde daarvan tot een sanering van het door de crisis ontstane overaanbod aan woningbouw-, bedrijven- en kantorenlocaties. Om de financiële gevolgen daarvan op te kunnen vangen, is bij de jaarrekening 2011 een voorziening getroffen van 40 miljoen euro. In de afgelopen maanden zijn op basis van deze afspraken en de daarop afgestemde bijstelling van de programma's de betreffende grondexploitaties herzien. De resultaten daarvan heeft u onlangs ontvangen.

Uw raad heeft in de begroting 2013 buffers gecreëerd voor het opvangen van eventuele nieuwe tegenvallers. We willen echter doen wat we kunnen om eventuele toekomstige verliezen te voorkomen of te beperken, onder andere door snel en adequaat in te spelen op kansen, de marktpotentie van onze bedrijventerreinen te vergroten en tijdelijk gebruik te stimuleren. Onder het motto dat stil zitten en niets doen niets oplevert. Bij de opgaven komen we hierop terug.

2.3 Coalitieakkoord 2012-2014: nieuwe accenten

In het Prinsenhofakkoord 2012-2014 hebben we afgesproken dat we geen radicale beleidswijzigingen doorvoeren en dat de ontwikkelde ambities overeind blijven. Het bestrijden van de crisis en de gevolgen daarvan vraagt juist om structuurversterkende maatregelen zoals die in de structuurvisie zijn aangekondigd. De ambities en opgaven van de Structuurvisie *Stad op Scherp* (2009) blijven daarmee van kracht.

We zetten ook enkele nieuwe accenten.

- Bij alle opgaven zoeken we nadrukkelijk de samenwerking met betrokken partijen, of het nu gaat om de regio, bedrijven, kennisinstellingen, corporaties en Stadgers. We zoeken naar gezamenlijke belangen en win-win situaties. Immers geen van de partijen heeft de financiële armslag om zelfstandig de oplossing te bieden.
- De bereikbaarheidsopgave blijft een regionale opgave. We werken daarom met de regio aan een integraal bereikbaarheidsplan. Dat een gezamenlijke aanpak werkt, hebben we gezien bij de regionale afstemming van woon- en werklocaties.
- We zijn begonnen met een fundamentele herbezinning op de binnenstad.
- Duurzaamheid blijft een belangrijk uitgangspunt. Met de corporaties verduurzamen we de bestaande voorraad sociale huurwoningen, met het Energiebesparingsplatform stimuleren we de markt om de particuliere voorraad aan te pakken, evenzo werken we met het MKB aan energiebesparing bij bedrijven. Ten behoeve van

burgers proberen we regelgeving aan te passen om zonne-energie meer kansen te geven.

Ons voornemen om duurzaamheid bij alle toekomstige stedelijke ontwikkeling als uitgangspunt te nemen gaat niet over energie alleen. Wij werken dit nader uit, onder meer door toepassing van een daarvoor recent ontwikkelde tool. Ook zullen wij duurzaamheid versterken in het mobiliteitsbeleid.

Het gezamenlijk optrekken met anderen vraagt van onze organisatie flexibiliteit en oog voor initiatieven vanuit de markt en de stad. Alleen zo kunnen we opgaven aanpakken en kansen benutten.

3 Opgaven voor de komende jaren

3.1 Actualiseren van de regiovisie

De stedelijke regio als schaalniveau wordt steeds belangrijker. Stedelijke gebieden trekken meer investeringen aan, kennen een hogere productiviteit en de groei van de werkgelegenheid is groter. Vooral regio's met een sterke specialisatie trekken buitenlandse investeerders aan. Onze positie op het gebied van energie en *healthy ageing*, gevoegd bij een relatief hoog opgeleide beroepsbevolking, goede woningen, goed onderwijs en een aantrekkelijke binnenstad gevarieerd cultuuraanbod biedt daarbij kansen. Evenals de aanwijzing als Stedelijke Regio met Topsectoren in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2011).

Gezien het steeds grotere belang van de regio is het noodzakelijk dat de Regiovisie antwoorden geeft op de opgaven die voor ons liggen. Het Kwaliteitsteam van de Regio stelt in zijn rapport 'De regio als troefkaart' dat de ambities uit 2004 aan betekenis en realiteit hebben verloren. Het is tijd voor een overtuigende, kwalitatieve actualisatie. Het is zaak een nieuwe invalshoek te ontwikkelen en een strategie uit te stippelen voor de realisatie van de ambitie om de mooiste woon- en werkregio van het land te worden. Vandaar dat is besloten om de regiovisie Groningen-Assen te actualiseren. Daarbij kijken we ook naar het instrumentarium en de positie van de betrokken overheden.

Naast de structurele gevolgen van de huidige economische crisis zien we nog twee ontwikkelingen in de regio die we moeten betrekken bij deze actualisering. Ten eerste worden de gevolgen van krimp steeds meer zichtbaar. Hoewel de stedelijke regio Groningen-Assen demografisch blijft groeien, hebben de regio's Noord- en Oost Groningen te maken met bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing. Dit zal de komende jaren sterk doorzetten. De combinatie van groei en krimp leidt tot forse opgaven voor stad en regio, die vragen om een gezamenlijke aanpak op het gebied van arbeidsmarkt, wonen, zorg- onderwijs- en andere voorzieningen, wonen en bereikbaarheid. We werken daarbij samen met het ommeland en het rijk in de Krimp-Groei dialoog.

Ten tweede hangt het schaalniveau van de regio steeds meer samen met de opgave die voorligt. Soms ligt deze relatief dicht bij huis, zoals de woningbouw. Maar soms reikt

onze regio tot in de Eemdelta (topsector Energie) en soms tot over de landsgrenzen met Duitsland. Binnen de regio zoeken we daarom steeds meer samenwerking op basis van opgaven en steeds minder alleen op basis van vaste structuren. Grenzen vervagen waar netwerken ontstaan. Afhankelijk van de opgave richten we ons netwerk in. Ook Europa verstrekt subsidies steeds meer aan netwerken en regio's.

Doel van de actualisering is een beknopt, enthousiasmerend en beeldend toekomstperspectief voor stad en regio, dat een nieuwe impuls geeft aan de regionale samenwerking. Een impuls die de regio niet alleen kan helpen om zo goed mogelijk uit deze periode van economische stagnatie te komen, maar ook – en misschien wel vooral – om de kwaliteiten van de Regio Groningen-Assen nog beter te positioneren. Ook in relatie tot Duitsland en in Europees verband. De actualisatie van de regiovisie is inmiddels gestart en moet rond de zomer van 2013 gereed zijn.

Actualisatie structuurvisie Stad op Scherp

Aansluitend bij en in het verlengde van de actualisering van de regiovisie zullen wij ook onze eigen structuurvisie tegen het licht houden. Daarbij kijken we niet alleen naar de ruimtelijke en economische consequenties van de nieuwe markt-omstandigheden, maar ook naar de rol van de overheid daarin.

3.2 Prioriteit: aanpak regionale bereikbaarheidsopgave

Een goede bereikbaarheid is essentieel voor een aantrekkelijke en goed functionerende stedelijke regio. We zien dat als een regionale opgave. We wonen, werken en recreëren steeds meer in een stedelijke regio. De verkeersbewegingen die daarbij horen, storen zich niet aan gemeente- of provinciegrenzen. Zo heeft de stad 135.000 arbeidsplaatsen, waarvan de werknemers voor bijna de helft buiten onze gemeente wonen. Daarnaast verwelkomen we wekelijks 474.000 bezoekers in onze binnenstad, waarvan 42% van buiten onze gemeente komt. Naast het winkelend en werkend publiek zijn er ook nog grote hoeveelheden mensen die komen voor onze voorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg, en cultuur. Als gevolg van de krimp in de regio verwachten we bovendien dat de oriëntatie op de stad en de daar aanwezige werkgelegenheid en voorzieningen de komende jaren nog groter wordt. Door middel van een nieuwe netwerkanalyse, waarin bijvoorbeeld ook de nieuwe verwachtingen op het gebied van woningbouw en bedrijventerreinen zijn verwerkt, zullen wij samen met de regio een actuele inschatting maken van de opgave en de mogelijke oplossingen.

Het vinden van een oplossing voor de bereikbaarheid van de stad Groningen is een regionale opgave die vraagt om een integrale benadering: het gaat om de bereikbaarheid van de stedelijke regio. We gaan daar samen met alle betrokken partijen in de regio aan werken. In februari zullen we met u de vervolgstappen bespreken.

Infrastructuur in combinatie met Beter Benutten

De nieuwe integrale oplossing gaat in elk geval over het autoverkeer, het openbaar vervoer en de fiets. Dat laatste temeer omdat de OV-jaarkaart voor studenten per 2015 wordt omgezet in een kortingskaart en omdat daarnaast de elektrische fiets een steeds belangrijker (potentieel) alternatief wordt in onder andere het woon-werk verkeer tussen regio en stad. Waar voorheen een fietsafstand van 7 tot 10 kilometer acceptabel was, worden door de elektrische fiets nu ook grotere afstanden voor meer mensen een reële optie.

En dan zijn er ook nog mogelijke nieuwe alternatieven zoals een kabelbaan.

Qua maatregelen gaat het om infrastructuur (inclusief P&R-terreinen), maar steeds meer ook om het beter benutten van beschikbare capaciteit, in combinatie met ander gebruik en ander gedrag. Denk bijvoorbeeld aan dynamisch verkeersmanagement, of het spreiden van de spits (ook om exploitatie-technische redenen).

Naar een gezamenlijke investeringsagenda

Behalve over de inhoud, willen we met onze partners in de regio ook zo snel als mogelijk duidelijkheid scheppen over de financiering van de bereikbaarheidsopgave. Een gezamenlijke investeringsagenda is daarbij ons uitgangspunt. Wij realiseren ons dat van de stad Groningen mogelijk een hogere financiële bijdrage kan worden gevraagd dan nu beschikbaar is. Daarover zullen bij de collegevorming in 2014 knopen moeten worden doorgehakt.

Doorgaan met wat kan

Veel maatregelen kunnen niet wachten, en dat hoeft ook niet. Maatregelen die toekomstige ontwikkelingen in de weg kunnen zitten, zetten we voorlopig 'on hold'. Bij maatregelen die door kunnen gaan, willen we juist een tandje bij zetten. Denk bijvoorbeeld aan Groningen Bereikbaar!, de Zuidelijke Ringweg, het Sontwegtracé, de knoop Stationsgebied, het afmaken van de HOV-as, de doorstroming bij de Boerhaaverotonde en de op- en afritten bij de P&R Hoogkerk. Ook het actualiseren van de netwerkanalyse in regioverband moet – juist nu – gewoon doorgaan.

Parkeerbedrijf

Afgelopen zomer is de meerjarenprognose van het Parkeerbedrijf geactualiseerd. We zullen de meerjarenprognose jaarlijks actualiseren en deze in combinatie met het Jaarverslag aan u aanbieden.

Hieronder noemen we hier drie belangrijke activiteiten voor komend jaar.

– De herijking van de parkeerbalans is het belangrijkste. We doen dat in het kader van het werk aan de regionale bereikbaarheidsopgave. Het parkeren is daar een integraal onderdeel van: op P&R-terreinen, in garages en op straat.

Bij deze herijking betrekken we ook de consequenties van het niet herinrichten van de Diepenring. Dit zal namelijk gevolgen hebben voor het Parkeerbedrijf: mogelijk meer parkeren op straat, minder in garages. Ook moeten we een besluit nemen over de toekomstige functie van de Casinogarage en de Centrumgarage.

Naast het verbeteren van de bereikbaarheid is één van de randvoorwaarden bij de

herijking van de parkeerbalans dat het Parkeerbedrijf tot een houdbaar en minimaal kostendekkend verdienmodel komt.

- We gaan aan de slag met de uitwerking van de voorstellen van bureau Sellsius om de exploitatie van de garages te verbeteren.
- Het fietsparkeren en P&R zijn nu stevige kostenposten in het Parkeerbedrijf waar feitelijk geen inkomsten tegenover staan. Daar willen we verandering in brengen. We gaan op zoek naar een praktisch werkbaar vorm van betaald fietsparkeren. Dat wil zeggen een systeem waarin substantiële inkomsten worden gegenereerd, fietsers gebruik maken van de stallingen (en hun fiets niet in de openbare ruimte plaatsen), terwijl tegelijkertijd de kosten van het systeem nihil zijn. Wat betreft P&R zijn we op P3 gestart met betaald parkeren bij evenementen. Samen met het OV-bureau onderzoeken we de mogelijkheden om meer differentiatie aan te brengen in het betaald parkeren op P&R-terreinen.

3.3 Ruimtelijke economie

De stad functioneert als trekker van de noordelijke economie en als (banen)motor van het Noorden. Het programma ruimtelijke economie richt zich op de inpassing van economische activiteiten in stad en regio. Vraag en aanbod van zowel bedrijvigheid als beschikbare ruimte staan hierbij centraal.

Bedrijventerreinen: actieprogramma.

Het afgelopen jaar zijn we in regioverband gekomen tot nieuwe afspraken over het aanbod van bedrijventerreinen. In de MUST-brieven van november 2011 en juni 2012 en het raadsvoorstel over een nieuwe strategie voor de bedrijventerreinen (juni 2012) zijn we hier uitgebreid op ingegaan. De consequenties van deze afspraken en de bijbehorende sanering en herprioritering van het programma zijn vertaald in herziene grondexploitaties die u onlangs hebt ontvangen. In de begeleidende brief daarbij hebben we ook een actieprogramma geformuleerd, met daarin onder andere het vergroten van de marktpotentie van bedrijventerreinen (bijvoorbeeld door het flexibiliseren van bestemmingsplannen) en het stimuleren van tijdelijk gebruik.

Kenniseconomie en topsectoren

De laatste jaren hebben we samen met kennisinstellingen en de provincie geïnvesteerd in innovatieve technologie en internationale contacten om onze topsectoren energie en *healthy ageing* te profileren. We zijn trots op concrete resultaten zoals de oprichting van de Energy Academy Europe, de vorderingen rondom de Energy Campus, de Healthy Ageing Campus en de opening van het R&D hotel bij het UMCG. Deze resultaten zijn nog maar het begin. Met onze Akkoord-partners gaan we proberen met goede voorstellen een deel van het door het kabinet gereserveerde geld voor de topsectoren binnen te halen. Hetzelfde geldt voor de rijksmiddelen die zijn gereserveerd voor het stimuleren van samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven om zo te komen tot innovatie en spin-offs.

Internationalisering

Er zijn kansen om ons samen met Duitse gemeenten als grensoverschrijdende regio te profileren die goed aansluit op de Europese doelstellingen. De noordelijke economie kan meer profiteren van de vitaliteit van de Duitse economie. Voor samenwerking zijn netwerken bepalend. We blijven daarom investeren in de banden met Bremen, Hamburg en Oldenburg.

In Europa profileren we ons op onze topsectoren. Als regio moeten we ons daarbij onderscheiden om Europees geld binnen te kunnen halen. Komend jaar werken we in het SNN samen aan het EFRO subsidieprogramma 2014-2020. Thema's die in Europa spelen zijn onder andere innovatie en duurzaamheid. Gemeentelijke co-financiering is onontbeerlijk om middelen vanuit Europa en de markt los te kunnen trekken.

Innovatie ook in het midden- en kleinbedrijf

De belangrijkste uitdaging is en blijft om creativiteit, kennis, ondernemerschap en investeringen met elkaar te verbinden. Recent door ons uitgezet onderzoek naar de economie in het Noorden, uitgevoerd door Bureau NieuwBeeld en de RABO-bank, laat zien dat Groningen weliswaar een eiland van creatief talent is, maar dat het talent nog te vaak onze regio verlaat. We moeten nadrukkelijk over eigen grenzen blijven kijken en handelen, omdat in onze regio meerdere industriële sectoren zijn die voor hun concurrerende vermogen juist gebaat zijn bij dit talent. Zij kunnen zorgen voor de benodigde innovatie en kennisintensivering. Onze rol is om ambitieuze bedrijven en ondernemers nóg beter te faciliteren en om strategieën te (helpen) ontwikkelen zodat ook het midden- en kleinbedrijf aansluiting vindt bij kennis en innovatie.

Binnenstad

De binnenstad is één van de belangrijkste dynamo's van de stad. We investeren de komende jaren in het Groninger Forum en de nieuwe Oostwand om bezoekers naar de stad te blijven trekken. We zien de dynamiek in de binnenstad veranderen: het 'beleven' van de binnenstad wordt steeds belangrijker. Het is nog steeds een plek waar men graag inkopen doet, maar de bezoeker wil meer. De binnenstad moet steeds meer ook een *Place to be* zijn dan alleen een *Place to buy*. De doorzettende opkomst van het internetwinkelen en de gevolgen van de economische crisis onderstrepen de noodzaak van nieuwe impulsen.

Andere benadering binnenstad

Het komende jaar gaan we fundamenteel nadenken over de toekomst van de binnenstad. Samen met de Groningen City Club zijn we al gestart met een brainstorm. Met betrokkenen (ondernemers, maar ook bezoekers) en jonge talenten inventariseren we ontwikkelingen en trends voor de korte en lange termijn. Dat moet in 2013 leiden tot een integrale agenda voor de binnenstad, waarin we onderscheid maken tussen maatregelen in de huidige collegeperiode en de structurele verbetering van de aantrekkelijkheid in de periode daarna.

Bij de actualisering van het Bestemmingsplan Binnenstad zetten wij in op grotere flexibiliteit. Zo willen we beter aansluiten op motieven voor binnenstadbezoek en tegelijkertijd leegstand en achteruitgang voorkomen.

Ook na het aflopen van het Winkelstraatmanagement eind 2012 zullen we blijven inzetten op het tijdelijk opvullen of aankleden van leegstaande winkelpanden. In september 2012 bent u geïnformeerd over ons plan 'Oog voor nieuwe detailhandel'. We willen met gerichte marketing de binnenstad in de spotlights zetten bij retailers en ontwikkelaars en samen met makelaars bekijken hoe we nieuwe formules naar de stad kunnen halen.

3.4 Groningen geeft Energie: kansen en keuzes

In 2035 willen we een energie-neutrale stad zijn. Om dat te realiseren hebben we in 2011 het Masterplan Groningen Energieneutraal en het uitvoeringsprogramma 'Groningen geeft Energie' opgesteld. We willen via energiebesparing en schonere vormen van energie bijdragen aan een schoner milieu en betaalbare woonlasten en daarmee tevens zorgen voor werkgelegenheid, kennis en innovatie.

Voor duurzame energie biedt het nieuwe regeerakkoord zoals eerder beschreven volop kansen. De verhoging van de jaarlijkse budgetten tot 2020 is goed nieuws, omdat Noord Nederland door het rijk is aangewezen als Energyport. De extra financiële injectie zal daarom voor een deel hier terecht komen en een impuls geven aan onze ambitie om van het Noorden een economisch topgebied voor energie te maken. Ook in Europees verband positioneren wij ons steeds beter rondom het thema Energie. Zo zijn we samen met Nedersachsen een 'European region of excellence'.

Vijf sporen

In Groningen werken we langs vijf sporen – warmte, zonne-energie, windenergie, biomassa/groene economie en energiebesparing – om onze ambitie om te zetten naar zichtbare resultaten. In een vijftal factsheets hebben wij u hierover al geïnformeerd.

- Voor het spoor *warmte* heeft u in mei 2012 de warmtevisie *Groningen duurzaam warm* vastgesteld. Hierin komt naar voren dat de Groningse ondergrond uitermate geschikt is voor Warmte Koude Opslag en dat we vooral in het noordwesten van de stad beschikken over potentiële locaties voor geothermie. Ook zijn er plekken in de stad waar we mogelijk restwarmte kunnen benutten (SuikerUnie en Attero).
- We willen dat Stadjsers zo makkelijk mogelijk gebruik kunnen maken van *zonne-energie*. Met onze 'Zon-atlas' (in voorbereiding) zullen Stadjsers eenvoudig de zonpotentie van hun dak kunnen bekijken. Bij het Rijk blijven we inzetten op uitvoering van de green deal waardoor wij ook minder vermogende stadjsers in staat kunnen stellen van zonne-energie te profiteren.
- De inzet van het kabinet op *windenergie* op zee kan een opsteker zijn voor de noordelijke economie. Wij willen in samenwerking met het Eemsdelta-gebied en het bedrijfsleven de initiatieven vertalen naar de arbeidsmarkt.
- Voor het spoor *Groene economie/biomassa* presenteren wij u in het voorjaar van 2013 een beleidsvisie, vergelijkbaar met de warmtevisie. Zoals in de begroting 2013 is aangegeven zullen wij tevens een bredere visie opstellen voor benutting van al het

stedelijk afval als grondstof- en energieleverancier. De visie heeft tevens tot doel de kosten van verwerking van afvalstoffen ook in de toekomst laag te houden.

- Op het gebied van *energiebesparing* maken wij afspraken met zowel bedrijven (Green Key certificaten) als woningcorporaties. Zo is in het NLA 2.0 vastgelegd om 4.000 corporatiewoningen met energielabel D of slechter, duurzaam te verbeteren tot minimaal energielabel C. En met resultaat, want eind 2011 bleken er al meer dan 2.500 corporatiewoningen te zijn verbeterd naar label C of beter. Het is wel de vraag of de woningcorporaties, gezien de maatregelen uit het regeerakkoord, hun doelstellingen kunnen blijven realiseren. Per 1 maart 2013 kunnen Stadlers met hun vragen terecht bij een Energiebesparingsplatform. Maar we kijken ook naar onszelf. De oprichting van een Energy Service Company (ESCO) is volop in gang met als doel het verduurzamen van de gemeentelijke gebouwenvoorraad. Wij gaan het komende jaar nog eens kritisch kijken naar hoe duurzaam wij zelf als organisatie zijn en welke verbeteringen er op dit gebied nog moeten komen.

Rol overheid bij het spoor warmte

We merken dat het spoor *warmte*, mede door het effect op de openbare ruimte, op dit moment de meeste regie en sturing vraagt. Er zijn duidelijke potenties, maar de vraag is hoe we deze kunnen faciliteren en wat onze rol daarbij moet zijn.

Daarbij bestaat er niet één antwoord. We zullen per project moeten kijken welke rol we kunnen en willen vervullen. We moeten ons daarbij afvragen of wij ons beperken tot het faciliteren en regisseren, of dat we bij sommige projecten ook zelf investeren, in een beginfase of voor langere tijd. Per project zullen wij u daarvoor voorstellen voorleggen. In verband daarmee stellen we in 2013 een afwegingskader op met duidelijke criteria op het gebied van financiën, risico's en de bijdrage die het project levert aan de verduurzaming van onze stad op korte, middellange en lange termijn en aan werkgelegenheid en innovatie.

De uitkomsten hiervan kennen we nu nog niet. Wel leert de ervaring uit verschillende praktijkvoorbeelden in Nederland en het buitenland dat voor succesvolle warmteprojecten publieke betrokkenheid essentieel is. In ieder geval zullen wij plannen voor gebiedsontwikkeling steeds met een energieconcept gepaard laten gaan. Warmte maakt daar vrijwel altijd een belangrijk deel van uit. Voor een aantal gebieden stellen wij visies op om deze specifiek als energielandschappen te ontwikkelen.

3.5 Wonen en jongerenhuisvesting: samen blijven optrekken

Sinds 2007 hebben we samen met de Groningse woningcorporaties veel bereikt in onze stad en in de wijken. Binnen het NLA verband werken we hard samen aan de opgaven in onze stad en wijken. Door de veranderde omstandigheden, de crisis en onzekerheid op de woningmarkt, hebben we in 2011 samen naar onze ambities gekeken. In het nieuwe NLA 2.0 hebben we afgesproken dat we nog steeds ambitieus zijn in onze woondoelen én dat we samen blijven optrekken. De schaal van Groningen en de sterke samenwerkingsverbanden willen we juist in deze tijd optimaal benutten. Minder geld betekent slimmer organiseren. In 2012 hebben we gereageerd op de gewijzigde marktomstandigheden door een regionale herprioritering en sanering van ons woningbouwprogramma. Ook de grondexploitaties zijn herzien.

Jongerenhuisvesting

Het nieuwe regeringsbeleid treft zoals aangegeven onze ambities voor het wonen in Groningen. Niet alleen omdat we een studentenstad zijn, ook omdat corporaties grotendeels verantwoordelijk zijn voor de woningproductie in stad. In de raadsbrief over de ontwikkelingen BouwJong (RO12.3388741) heeft u kunnen lezen dat we samen met de corporaties blijven optrekken om de gezamenlijke ambities voor jongerenhuisvesting te realiseren. Echter, als de financiële basis onder de plannen voor BouwJong wegvalt, is het voor corporaties heel lastig om studentenwoningen te bouwen. Dit geldt ook voor woningen in vooral de vrije sector huur en de koopsector.

Overigens lopen er nog wel enkele projecten in het kader van Jongerenhuisvesting. Volgend jaar worden bijvoorbeeld aan de Hofstede de Grootkade en de Zonnelaan studentenwoningen opgeleverd. Daarnaast zien we dat ook andere partijen initiatieven oppakken voor de ontwikkeling van jongerenhuisvesting. Ten slotte zien wij kansen voor *short-stay*. In 2013 gaan we hiervoor beleid ontwikkelen.

Instrumenten voor Groningse woningmarkt

We blijven onderzoeken of we (nieuwe) instrumenten kunnen ontwikkelen om initiatieven op de woningmarkt los te krijgen. We kijken breed; van financieren en garant staan tot de mogelijkheden van een eigen ontwikkelbedrijf. De startersleningen verstrekken we ieder geval ook in 2013. We gaan verder met het zoeken naar nieuwe investeerders. Zo zijn we in gesprek met private beleggers over huurwoningen in de particuliere sector. De burger betrekken we nog meer bij het bouwen van woningen. De goede ervaringen met Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) in de stad breiden we uit. En we blijven ons proactief opstellen door met ontwikkelaars mee te denken in hun programma's.

3.6 Stimuleren tijdelijk gebruik: nieuwe initiatieven en waardecreatie

Tijdelijk gebruik is één van de methoden om lege plekken in onze stad nieuwe betekenis te geven. We blijven aan de slag, juist ook tijdens de crisis. Zolang de marktvaart uitblijft, is tijdelijk gebruik een instrument om waarde te creëren en nieuwe initiatieven uit te lokken. Het Infoversum zou niet tot stand zijn gekomen als we niet voor een andere aanpak van CiBoGa hadden gekozen. Door het aanleggen van een logische fietsroute is een barrière doorbroken, is het gebied ontsloten en is het veel meer onderdeel geworden van de stad. Zo is letterlijk waarde toegevoegd, omdat mede hierdoor nieuwe commerciële initiatieven zijn ontstaan.

Volop ruimte voor experiment

De komende 15 tot 20 jaar is er volop ruimte voor nieuwe, tijdelijke en aanvullende functies in de stad. Dit biedt goede kansen voor onder andere onze duurzaamheidsambities. We hebben de ruimte om te experimenteren met duurzame vormen van energieopwekking. Daarnaast kan een energielandschap een gebied letterlijk nieuwe energie geven. Voor de hand liggende locaties zijn bijvoorbeeld Westpoort, Meerstad en Roodehaan. In 2013 willen we met marktpartijen de mogelijkheden verkennen en gaan we proberen tot business cases te komen.

Aanjaagteam Tijdelijk Ruimtegebruik

Het werken met onconventionele oplossingen zoals tijdelijk ruimtegebruik vraagt om een actieve opstelling. Daarom starten we in 2013 met een Aanjaagteam Tijdelijk Ruimtegebruik. Het team denkt mee met de initiatiefnemer (burger, ondernemer, marktpartijen), stimuleert, nodigt uit, kent de kansrijke plekken in de stad en zorgt voor een snelle besluitvorming.

3.7 Wijkaanpak anders

Goede resultaten in de wijken

Een goed onderhouden stad levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving van Stadgers. Het goede nieuws is dat we erin zijn geslaagd om ondanks de bezuinigingen de kwaliteit en het onderhoudsniveau in de wijken op orde te houden. Ook zijn bewoners erg tevreden over projecten als Week van Nederland Schoon, Lente Kriebels en de Milieu Stewards.

Met ons vijfjarig investeringsprogramma pakken we de versleten voorzieningen aan, zoals openbare verlichting, kademuren en asfaltconstructies. In de jaren 2013-2016 kunnen we voor 19,7 miljoen euro aan noodzakelijke vervangingen en aanvullende groot onderhoud uitvoeren. In de jaren daarna zijn aanvullende middelen nodig.

Eetbare wijken

In de wijken zien we inspirerende vormen van tijdelijk ruimtegebruik ontstaan. Stadslandbouw krijgt hier onder de naam Eetbare Stad steeds meer vorm. Op vele verrassende plekken, braakliggende terreinen en restruimtes verbouwen Stadgers hun eigen voedsel en ontmoeten buurtbewoners elkaar. De initiatieven komen van de bewoners zelf en wij maken het initiatief mogelijk. Een voorbeeld van *Stad maken* naar *Stad zijn*.

Wijkaanpak anders: grenzen sociaal en fysiek doorbreken

De aanpak en positieve ervaringen van de Eetbare Stad inspireert des te meer omdat vanaf 2015 de rijksmiddelen voor de aanpak van de wijk (ISV) wegvallen. Het ISV is niet langer beschikbaar als *trigger money* voor investeringen in de wijk (inclusief maatschappelijk vastgoed), voor gebiedsontwikkelingen met woningbouw en voor herstructurering. Ook voor de opgaves voor de woonomgeving, waaronder Groen en Blauw, en het programma Cultuurhistorie moeten we op zoek naar nieuwe middelen. Bijkomend probleem is dat de corporaties, onze natuurlijke partners in de stedelijke vernieuwing, aan investeringskracht inboeten.

Investeren in onze wijken (bijvoorbeeld Selwerd, De Wijert en Oosterhoogebrug) blijft noodzakelijk, maar het zal anders moeten. Met andere partijen, met minder middelen en scherpere keuzen. Dit is geen gemakkelijke opgave. We willen deze samen oppakken met onze partners in het fysieke en sociale domein. Een mogelijke start is een werkconferentie, waarin de vraag centraal staat hoe we de grenzen tussen het fysieke en sociale domein inhoudelijk, organisatorisch en financieel kunnen doorbreken. We willen in 2013 komen tot een aantal concrete voorstellen.

Ten slotte bieden investeringen in duurzaamheid (met beheersing van de woonlasten) goede kansen voor aanpak van de bestaande woningvoorraad. Om ervaring op te doen, willen we in 2013 – samen met de corporaties – meedoen aan rijksexperimenten waarin het terugdringen van de woonlasten centraal staat.

Werken in de wijken: wijk economie

Na het aflopen van het succesvolle wijk economieproject ‘Hoogvliegers’ eind 2011 en de verzelfstandiging van de uitvoerende organisatie Onderneem ‘t, hebben wij de inzet op wijk economie ook in 2012 en verder gecontinueerd. In 2012 is naast continuering van startersbegeleiding, gefocust op twee kernpunten:

- het begeleiden van ZZP’ers en kleine bedrijven die willen groeien en werkgelegenheid willen creëren via een ‘growth accelerator’-programma; en
- het matchen van kansrijke wijkondernemers aan leegstaand commercieel vastgoed in verouderde winkelstrips in de wijken.

Met deze focus worden werkgelegenheid, leegstand, leefbaarheid en toekomstbestendigheid op een efficiënte manier aan elkaar gekoppeld. De ervaringen van zowel ondernemers als gemeente over deze inzet zijn positief, dus wij willen hier ook na 2012 mee doorgaan. Medio 2013 zullen wij met uw raad nadenken over de toekomst van wijk economische projecten en de meest wenselijke impulsen voor wijk economie.

De wijkwinkelcentra vormen, samen met sociaal-maatschappelijke voorzieningen, veelal het hart van een wijk. Onze stad kent een fijnmazig systeem van wijkwinkelclusters, waardoor het grootste deel van de Stadgers op fietsafstand hun dagelijkse boodschappen kunnen doen. Dit is een belangrijk element in de leefbaarheid van woonwijken. Op dit moment zien we nog ontwikkelkansen voor centra in Oosterhoogebrug en het zuidwesten (Hoornse Park, Piccardt-hof, Ter Borch). Ook zijn er kansen voor uitbreiding van Winkelcentrum Paddepoel.

Leegstand, zeker in verouderde winkelstrips, is niet goed voor de leefbaarheid. Het perspectief voor deze strips is onzeker, maar ze bieden kansen voor huisvesting van startende ondernemers en ZZP’ers. Aanwezigheid en clustering van deze groepen in woonwijken stimuleren dynamiek en leefbaarheid.

Tot slot; waar in de tijd van de Vogelaarwijken nog een specifiek budget voor wijk economie bestond, dienen we nu zelf financiële inhoud aan dit thema te geven.

4 Conclusies

In deze MUST-brief hebben we in zeven opgaven een aantal acties benoemd die ervoor moeten zorgen dat we nieuw perspectief bieden aan onze stedelijke regio zodat we klaar zijn als de markt weer aantrekt. Maar ook in de tussentijd willen we de kansen die er zijn benutten.

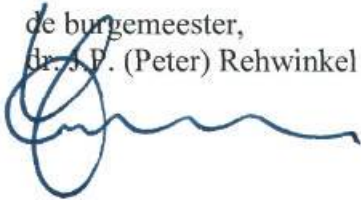
Net als bij voetbal gaat het benutten van kansen alleen maar als je er een teamprestatie van maakt. Zo zorgen de keeper en de verdedigers ervoor dat de basis op orde is; zij zorgen ook voor een gedegen opbouw. Het middenveld geeft met creatieve passes de aanvallers kansen om te scoren. Ook op ons speelveld zijn er kansen en zullen zich op

onverwachte momenten kansen voordoen. Om die te kunnen benutten is een creatieve en flexibele houding met oog voor onze medespelers daarbij noodzakelijk.

Met de in deze brief beschreven belangrijkste acties uit ons meerjaren uitvoeringsprogramma doen we wat we kunnen. Stil zitten en niks doen helpt niet; immers een voetballer die op de bank zit, heeft nog nooit een doelpunt gemaakt. Wij vertrouwen erop dat we u hiermee voldoende hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. A.F. (Peter) Rehwinkel

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized initial 'P' followed by a series of connected loops and a long horizontal stroke.

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

A handwritten signature in blue ink, featuring a large, stylized initial 'M' followed by a series of connected loops and a long horizontal stroke.